

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Løjtnant Friedrich Lorenzen.

Bidrag til Landsdommer

Gustav Ludvig Badens Biographi.

Af

Gustav Ludvig Wad.

**Særtryk af Personalhistorisk Tidsskrift
Femte Række, II. Bind.**

Kjøbenhavn

Det Hoffensbergske Forlag

1905.

I „Dansk biogr. Lexikon“ har jeg for adskillige Aar siden leveret en kort Biographi af min Oldefader, Landsdommer Baden. Beskjæftigelsen med dette lille Arbejde gav mig Lyst til at fordybe mig yderligere i Studiet af hans ikke sædvanlige Livssførelse, saa meget mere som jeg nu er den eneste, der sidder inde med Overleveringer fra hans nærmeste Kreds, og adskillige Badenske Familiepapirer ere nedarvede til mig. Flere Omstændigheder have hidtil hindret mig i at bearbejde Stoffet: Vanskelighederne i Provinsen ved at benytte Hovedstadens Archiver og Bibliotheker og meget mere. Da jeg nu imidlertid er bleven opfordret til at levere et Bidrag til det Jubilæumshæfte, som udgives af Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie, har jeg paabegyndt Udarbejdelsen af Badens Biographi, hvoraf det følgende Stykke omfatter hans Levned indtil 1805.

Da den senere saa navnkundige Philolog og Critiker Mag. *Jacob Baden* i Aaret 1763 drog til Altona for at overtage Embedet som Rector ved det derværende Pædagogium, havde han kort iforvejen holdt Bryllup med sin Moders Søsterdatter, Frøken *Sophie Louise Charlotte v. Klenow* af en adelig, men — skjønt den kunde glæde sig ved Kongehusets særlige Bevaagenhed — fattig Familie. Skuddagen den 29. Februar 1764 fødte hun sin første Søn, der i Daaben den 5. Marts efter sin Morfader fik Navnene *Gustav Ludvig*. Da *Jacob Baden* allerede to Aar efter forflyttedes til Helsingør som Conrector, fra 1770 Rector, ved Latinskolen, bleve G. L. Badens Barndoms minder knyttede til denne i de Tider saa livfulde By, der frembød meget, der kunde fængsle den opvakte Dreng; han har sikkert allerede da benyttet enhver Lejlighed til at se sig om, ogsaa udenfor Byens snevre Enemærker, saa han, som han senere har udtalt, havde et nøje Kjendskab saavel til Sjællands som til Skaanes Øresunds-Kyster. Hans Hjem var lykkeligt; under jevnt gode Kaar opdroge hans Forældre tre Sønner — foruden *Gustav: Torkel*, født 1765, og *Jacob*, født 1768 — og hos Rector Baden henlevede hans fortræffelige gamle Moder sine sidste Aar, lykkelig ved at

se den Søn, for hvis Uddannelse hun havde vist den kjærligste Omhu, vinde mere og mere Anseelse; da han faa Maaneder før hendes Død 1774 fik Professor-Titelen (Professor extraord. ved Kjøbenhavns Universitet), en Titel, der den Gang var i Anseelse, var hun den, der var mest fornøjet over den. Bolig for Rector, Conrector og 3 Hørere fandtes i Hospitalsbygningen, det gamle Carmeliterkloster, der i sin nederste Etage ogsaa rummede de ikke hyggelige Skolestuer, som Steffens beskriver i „Was ich erlebte“ I.

I denne Skole, der under Jacob Badens udmærkede Styrelse nød stor Anseelse og havde et forholdsvis stort Antal Disciple, 50 og derover (i 1803 kun 7), og søgtes af mange udenbys, lagde G. L. Baden Grunden til sin Lærdom. Han var en meget dygtig Discipel, og et Par Gange fik han ved den aarlige Præmieuddeling, hans Fader havde indført, en Bog til Belønning. Rigtignok har han ogsaa en Gang en Anmærkning for „slet Opførsel mod Hr. Amberg“; men da næsten alle hans Kammerater have den samme Vedtegning, betyder det næppe andet, end at han har deltaget i en af de i en Skole saa jevnliges smaa S sammensværgelser. Sine Skoletimer forsømte han, i Mødsætning til Andre, saa godt som aldrig, hvad han vel ogsaa som Rectors Søn vilde have haft vanskeligt ved; derimod synes han at have taget sig det lempeligere end sine Skolefæller med at indfinde sig til Kirketjenesten og Skolebønnen. For øvrigt mindedes Baden endnu som Olding Julemorgens Froprædiken i hans Skoletid, og som en Lykke betragtede han det, at han havde nydt sin Cōnfirmationsforberedelse hos Bastholm i det Aar (1777—78) denne berømte Rationalist var Præst i Helsingør, hvor han ofte kom hos Rector Badens, der i ham havde en oprigtig Ven. Bastholms gejstlige Talekunst vedblev at staa for Jacob Badens Sønner som et Vidunder, og endnu 1845 vidste den yngre af dem, Philologen Professor Torkel Baden, ingen bedre Compliment at sige daværende Professor H. L. Martensen for den Tale, han holdt ved mine Forældres Bryllup, end at den mindede ham om Bastholm. Man kan forestille sig Martensens Udtryk, præget af den højeste Grad af Overraskelse.

I Aaret 1780 var Baden — samme Aar som hans Fader

kaldedes til virkelig Professor ved Universitetet — moden til at dimitteres, og sammen med ni andre, af hvilke kun to vare fra Helsingør, de øvrige Nordmænd og Bornholmere, blev han i Efteraaret, sexten Aar gammel, Student (med laud.). Ved hans Immatriculation 2. October anføres Philosophen Børge Riisbrich som hans Privatpræceptor. Naar han „uafhængig af Forældre, der tro, at Græsk og Latin bidrage til Saligheden“, skriver Baden mange Aar senere i et Brev, havde fulgt sin Ungdoms Lyst, havde han nu utvivlsomt vendt sig fra Studierne og fulgt sin mødrene Families militaire Fodspor. Hvor megen Kamp det har kostet ham at rette sig efter sine Forældres Ønske, vides nu ikke; men det har nok knebet for ham ikke at maatte følge sin Tilbøjelighed, og denne Kamp har maaske sat sine Spor i det foreløbige Resultat af Studierne; han indrømmer selv, at han „efter al Fortjeneste“ til anden Examen fik *non* for Logik, et Fag, hvori han dog senere med Flid søgte at indhente det forsømte. Til Embedsstudium valgte han Retsvidenskaben, der den Gang ved Universitetet var repræsenteret af Mænd som Kofod Ancher og Stampe, af hvilke dog ingen holdt Forelæsninger, Jac. Edv. Colbiørnsen, Obelitz og Nørregaard. Sidstnævnte var vistnok den flittigste Docent, og Baden omtaler hans fortræffelige *dona docendi*; for Colbiørnsen har han ikke Lovord nok, og som Bevis paa, hvor søgte hans Forelæsninger vare, anfører han, at Colbiørnsens Collegium over dansk og norsk Kirkeret besøgtes af flere ældre Mænd, hvoriblandt Fr. Münter (den senere Biskop), H. N. Nissen (senere Etatsraad og Professor) og Rothe (senere Assessor i Højesteret). Af disse blev Nissen, der var en fortrinlig Jurist, en Ven af Baden, og Venskabet fornyedes mange Aar senere, da Omstændighederne førte Nissen til Odense som Dommer. Af andre Venner fra Studenteraarene nævner Baden den siden saa bekendte Statsretslærer, J. F. V. Schlegel, til hvem han vedblev at staa i venskabeligt Forhold.

Af de mange jevnaldrende, han lærte at kjende paa Elers' Collegium, hvor han paa Grund af sit Slægtskab med Stifterne havde Bolig fra Nov. 1781 til Marts 1787, vides han ikke at have sluttet sig nærmere til nogen. Paa dette Collegium hvor

han var indtegnet som *historiæ et politices ut et juris publici studiosus*, maatte han efter de gjældende Regler aarlig holde latinske Disputatser, der alle drejede sig om juridiske Emner, f. Ex. *de societate conjugali* (1782), *de interpretatione legum* (1783).

Sit Studium afsluttede han 24. Jan. 1784 med juridisk Embedsexamen (laud.); Colbiørnsen gav ham „et berømmeligt og vel fortjent Vidnesbyrd baade for hans Lærvillighed og Flid og ej mindre for hans anstændige og smukke Opførsel“.

Det var nu den unge Candidats Hensigt ved Hjælp af Rejsestipendier, som det næppe kunde være vanskeligt for ham at opnaa, at fortsætte sine Studier i Udlandet. Men det kom til at gaa ganske anderledes, end han tænkte.

Først vilde han besøge sin Farbroder, den som Bondeven og Landøconom fortjente Kammerraad Torkel Baden, der var Inspecteur paa det kongelige Gods Baadesgaard paa Laaland. Denne Onkel stod ham nær; han havde staaet Fadder til Baden, der fra Helsingør jevnlig besøgte ham, medens han boede paa Rygaard ved Bernstorff, hvor Johannes Ewald en Tid fandt et Asyl i hans Hus. Saavel Baden, der et Sted siger, at Klopstock levede vel, fordi han var en Tydsker, medens Ewald led Nød, som hans Broder Torkel mindedes fra disse Besøg den ulykkelige Digter som stærkt falden til Brændevin, hvilket har foranlediget afdøde Rigsarchivar Jørgensen til i sit Skrift om Ewald (Side 105) at give Torkel Baden en umotiveret Reprimande for hans „brutale Sprog“.

Paa Laaland stiftede Baden Bekjendtskab med Præstefamilien Ramus i Stokkemarke. Provst *Christian Ramus*, en Søn af den ældre Biskop Ramus og Broder til den yngre, havde i sit Ægteskab med *Barbara Thestrup* to Sønner: den med Baden næsten jevnaldrende *Christian* (død 1832 som Directeur for Mønt- og Medaillecabinetet), hvem han kjendte fra Kjøbenhavn, og den noget yngre *Frants* (død 1807 som Amtsforvalter i Nykjøbing), samt Datteren *Francisca Margrethe*, født 20. Sept. 1763. Hun var en elskværdig ung Pige, næppe synderlig smuk efter hendes Silhouette at dømme, den eneste Gjengivelse af hendes Træk, som nu haves; hun haltede dertil en Smule som Følge af, at

Ammen i hendes spæde Barndom havde tabt hende. Med hende forlovede Baden sig under sit Ophold paa Baadesgaard¹⁾. Saa ung som han var, kun tyve Aar, synes det næsten, at han tidligere har været indtaget i en anden Præstedatter; ved at om-tale, hvorledes det i hans Ungdom ikke ansaas for passende for Besøgende paa Herregaarde at kjøre op for Hoveddøren, naar de da ikke vare *pares curiæ*, idet man ventede, at de artigt stode af i Ladegaarden, fortæller han, at han kjendte en gammel Præst, som holdt saa strengt over denne Ydmygheds Skik, at han med Kone og Børn, selv i det sletteste Vejr, altid aftraadte paa Mød-dingen; „som jeg tror, skriver Baden, tabte jeg og hans Yndest,

¹⁾ Baden og hans Forlovede vare, hvad de næppe selv vidste, fjernt be-slægtede, idet de begge nedstammede fra den bekjendte Odense Magnat Oluf Bager, som det ses af denne Tavle:

Oluf Nielsen Bager, Raadmand i Odense † 1602,
g. m. Margrethe Clausdatter † 1581.

Else Bager g. m. Hans Friis, Raadmand i Odense	Mag. Oluf Bager, Vicarius i Odense, g. m. Barbara Pedersdatter
Barbara Friis g. m. Rasmus Pe- dersen, Borger i Kjøge	Birgitte Bager g. m. Poul Chri- stensen, Raadmand i Kjerteminde
Margrethe Rasmusdatter g. m. En- vold Brochmand, Borgmester i Kjøge	Karen Poulsdatter g. m. Jørgen Carstens, Tolder i Kjerteminde
Else Brochmand g. m. Peder Jen- sen, Borgmester i Holbæk	Barbara Carstens g. m. Matthias Thestrup, Provst og Sognepr. i Dalby
Helle Pedersdatter g. m. Lyder Lackman, Tolder ved Isefjorden	Frants Thestrup til Øllingesøgaard g. m. Margrethe Riegels
Karen Lackman g. m. Mag. Torkel Baden, Rector i Holbæk	Barbara Thestrup g. m. Christian Ramus, Provst og Sognepræst i Stokkemarke
Mag. Jacob Baden, Rector i Vor- dingborg, g. m. Else Jacobine From	Francisca Margrethe Ramus
Mag. Jacob Baden, Professor ved Universitetet, g. m. S. L. Charlotte v. Klenow	
Gustav Ludvig Baden	

ja hvad der var værre, maaske hans Datters mig da ikke uvigtige med, fordi, da vi paa et saadant Besøg havde faaet Præsten og Præstinden vel aflæssede, jeg da med Datteren kjørte op i Borgegaarden lige for Døren.“

Som forlovet gjaldt det nu for Baden om at faa et Levebrød, saa han kunde have Udsigt til at gifte sig. Efter 4. Marts 1786 at have aflagt juridisk Examens practiske Prøve (laud.) erhvervede han 19. Maj s. A. Bestalling som Over- og Underrettsprocurator; men denne Virksomhed gav i de Tider som Regel ikke meget af sig for den studerede Jurist, „da de danske Juristers Forbindelser, knyttede allerede i Skrivedrenge-Aarene, gjorde, at de bedste Commissioner faldt i de ustuderede Juristers Lod“. Da derfor det lille Embede som Herredsfoged i Laalands Nørre Herred Aaret efter blev ledigt og den, der egentlig skulde have det, Cancellisecretair Jørgen Mandix (død 1835 som fhv. Justitiarius i Norges Højesteret), traadte tilbage, fordi han ikke tillige kunde blive Vice-Landsdommer, var Baden glad ved af ti Ansøgere at blive den foretrukne (9. Nov. 1787). Bestillingen ansloges til 120 à 130 Rd. aarlig, altsaa ringe nok, selv om man tager Pengenes daværende langt større Værdi i Betragtning.

Først 23. Oct. 1789 kunde Baden hjemføre sin Brud til sit beskedne Hjem i Nakskov. Et Savn var det, at hendes ældste Broder, Christian Ramus, ikke kunde være til Stede ved Brylluppet, idet han kort forinden havde tiltraadt en fleraarig videnskabelig Udenlandsrejse. I hans Stambog havde Søsteren ved Afskeden indført sine gode Ønsker for ham med den Slutning: „Den fejge og dovne søger det sikkerste, den dydige derimod naar ikke sit Maal uden gennem Vanskeligheder.“ Baden citerede i samme Stambog Horats's *Tu, quamcumque Deus tibi fortunaverit horam etc.* med den for ham karakteristiske Underskrift: *Nihil majus tibi peregre abeunti, quam ut huic 'regule celeberrimi poetæ, qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non, plenius ac melius plerisque theologis dicit, convenienter vivas, exoptare habet tuus amicus et necessarius Gustavus Ludovicus Baden.* Han udtaler tydeligt nok allerede her sin og en stor Del af sin oplyste Samtids Ringeagt for Theologernes Lære, d.

v. s. Christendommen. Svogeren Ramus tænkte omtrent som han, og begge vare de i høj Grad optagne af de netop i dette Aar indtrufne Begivenheder i Frankrig. Revolutionen satte Baden og Mange med ham „i en berusende Tilstand, hvori — siger han — vi drømte os en ny Himmel og en ny Jord, hvis Løsen var Frihed og Lighed.“

Herredsfogedembedets usle Indkomster nødte Baden til snart at søge et bedre, og under et Ophold i Kjøbenhavn i April 1790 indgav han derfor med Stiftamtmand, Baron F. C. Krag-Juel-Vinds Anbefaling Ansøgning om de ledige Embeder som Byfoged i Lemvig samt Herredsfoged og Skriver i Skodborg og Vandfuld Herreder, der kunde anslaaes til 250 Rd. aarlig. Blandt de omtr. 30 Ansøgere faldt Valget (11. Juni) paa ham.

Saa kjært det maatte være for ham at opnaa et Embede, han tænkte at kunne leve af, saa tvivlsom en Lykke var det for en Mand som Baden at blive forflyttet til en saadan Afkrog af Landet, som Lemvig især den Gang var; saa snurrigt smaa vare Forholdene der paa alle Kanter, at Bagerne i Byen, i hvis Op-land Hveden ikke dyrkedes, ikke bagte Kringler og Tvebakker, men overlode til Kjøbmændene at forskrive dem, endog fra Hamborg. Hans og hans Hustrus Familie betragtede Avancementet næsten som en Ulykke. For den unge Kone, der samme Sommer havde haft den Sorg i Stokkemark Præstegaard at miste sine nyfødte Tvillingbørn, var det især tungt at forlade Laaland, hvor hun foruden sin ensomme og skrøbelige Fader efterlod mangfoldige Slægtninge og Venner.

De fire Aar, Baden tilbragte i Lemvig, vare for ham fulde af Arbejde. Den vidtstrakte Jurisdiction med dens ejendommelige Forhold gav ham nok at bestille. De store Uordener, som fra gammel Tid gik i Svang ved Strandingerne, søgte han, naturligtvis under megen Modstand, at afskaffe. Han lod i den Anledning 1793 trykke en Piece „Noget om Indstrandinger og Omgangen med samme. I Anledning af et i Aaret 1791 paa Baroniet R*** Forstrand indstrandet Skib“, hvor han paaviste det uheldige i, at Lensbesidderne vare Amtmænd i deres Len, og hastig som han var sigtede han Baroniet Rysensteens Birke-

dommer Claudi for Tyveri af Strandingsgods og ankede over, at Strandinger paa Baroniets Forstrand ikke bleve bekendtgjorte. Han maatte derfor finde sig i, at hans Ytringer om Claudi mortificeredes ved Nakskov Bytings Dom 21. Maj 1798.

Byfogedtjenesten i Lemvig var ret omfattende, da der ingen Borgmester var, lige saa lidt som Raadmænd, alt paa Grund af Stadens Lidenhed; derimod var der ved Retten en særlig By-skriver.

Den Gren af Badens Embede, som for Byens Vedkommende gav ham mest at tage Vare, var Politimestervirksomheden. De omtr. 370 Mennesker, som beboede de usle Hytter, hvoraf Byen for Størsteparten bestod, vare vante til i mange Henseender at gjøre, hvad de vilde, og Badens Forgjængere havde ikke villet lægge sig ud med Borgerskabet, selv naar det aldeles ignorerede Love og Anordninger. Baden forefandt saaledes alle Byens Bygninger, paa 3 eller 4 Gaarde nær, straatækkede — tværtimod Forbudet mod at lægge nye Straatage. Brandredskaber manglede saa at sige overalt; selve Byens eneste Sprøjte var i maadelig Stand. I Løbet af et Par Aar lykkedes det ham at faa ansat en Brandinspecteur og 2 Straalemestre og trods Indbyggernes Fordomme og Fattigdom at faa tvungen hver eneste Husejer til at anskaffe de lovbefalede Brandredskaber. I alle saadanne Foranstaltninger havde han en sikker Støtte i den udmærkede Stiftamtmand J. C. F. Hellfried, som saa, „at ved strax selv at tage omkring i Kjøbstæderne og der vise sig som ny Stiftamtmand, modtage alle de ydmygende og latterlige Høflighedsbevisninger, som Stiftamtænd af krybende Magistratspersoner og ydmygede Kjøbstædsborgere sædvanlig bevæertes med ved deres Nærværelse i Kjøbstæderne, og saa, efter faa Timers Ophold, rejse bort, Intet læres“; han opfordrede derfor Magistraterne i sit Stiftamt til at give ham en Beskrivelse hver over sin Kjøbstads Tilstand; for Lemvigs Vedkommende indsendte Baden sin, der altsaa nu skulde findes i Ribe Amtsarchiv, hvor den dog forgjæves er eftersøgt.

En Plan af Hellfried, som Baden søgte at formaa Borgerne til at udføre, var Opelskningen af en lille Skov neden for en

Del af de Lemvig paa Landsiden omgivende høje Bakker, ikke af æsthetiske Hensyn, men for at bøde paa den vanskelige Forsyning med Ildebrændsel. Badens Forhandlinger med de elige-rede Borgere herom vare ganske frugtesløse; Lemvig havde staaet i deres Fædres og Forfædres Tid uden Skov, Ingen af dem var frossen ihjel, og det var tilstrækkelig Grund for dem til heller ikke at bryde sig om nogen Skovs Plantning.

Det er forklarligt, at den unge Embedsmands Oprydning i megen gammel Slendrian vakte stærk Uvillie; han kunde i sin Iver være noget hensynsløs, dog ingenlunde altid, og Borgerne vare højlig stridbare, ja ofte utrolig chikaneuse. Et Tilfælde, der indtraf i Aaret 1792, viste dette tilfulde. Den 7. og 8. Marts faldt der en saa umanerlig Mængde Sne, som man ikke havde set i Mands Minde. Især blev Lemvig saa opfyldt, at Driverne næsten fyldte de snevre Gader og mange Steder, bl. a. ved Hospitalet og Badens egen Gaard, laa op til Tagskjægget, saa alt Lys udelukkedes. Overbevisningen om, at en saadan Tilstand under paakommende Ildebrand var overmaade farlig, foranledigede Baden til, saasart Snefoget den 8. om Aftenen op-hørte, at gjøre Anstalter til at rydde Gaderne, saa de kunde passeres af Kjørende og Gaaende. Men i Stedet for at bortføre Sneen, opdyngede man den ved Siderne, saa Folk inde i Husene bleve endnu værre farne end forud. Sneen maatte derfor bortkjøres ved Vogne, og da saadanne ikke vare at faa til Leje i Lemvig, lod Baden i Henhold til Forordn. 29. Maj 1663 fem af Byens Vogne tilsige til dette Arbejde. Men ingen af dem mødte, og Ejerne lovede hverandre ikke at lyde Ordren. Baden tilsagde da alle Andre i Byen, som holdt Hest og Vogn, til at udføre Arbejdet og lovede dem Betaling derfor. Ingen mødte; Nogle sendte grove Breve. Han idømte derfor hver enkelt en Mulct af 2 Rd., som inddrevs ved Udpantning. Stiftamtmand Hellfried gav i Hovedsagen Baden Ret, hvorover Borgerne — dem Baden et Sted karakteriserer som Hottentotter — bleve saare fornærmede og hævnede sig paa smaaligste Maade. Baden havde ladet sætte Pæle eller Afvisere langs med sit Fortog, forat det ikke skulde tage Skade af Kjørende eller Ridende. Paa disse

Pæle kastede Borgerne deres Harmes; snart fandtes en, snart en anden af dem løsnede eller oprevne. En Nat i April s. A. Kl. 2 vækkedes Byfogden ved en stærk Gjøen af hans Hund, der laa i Porten; han stod strax op og gik derud, og idet han aabnede Porten, fandt han alle Afviserne oprykkede og stablede op til den. Men det værste var dog den Skarnsstreg, man bedrev Natten til den 25. April, da man klistrede en Pasquil paa Badens Port, indeholdende en Del slette Vers af fornærmeligt Indhold; ja Pasquillanten nægtede sig end ikke den Fornøjelse at smæde Badens Hustru for hendes Legemsfejl, hvilket berørte hende overmaade pinligt. Versene, som hvis Forfatter Baden havde en Consumptionsbetjent Peter Brydeboel mistænkt, lyde — med Undtagelse af det sidste, der tildels er ulæseligt — saaledes:

Skyldigste Gratulation til Velvise Hr. Byfoged Baden i Lemvig og hans dydige Kjæreste.

1.
Kan Borgeren vel vogte sig
at de ej strax paa Færde
maa hilse meget flittelig
Byfogden og hans Kjærest.	en Lovsang de paa denne Jord
frimodelig vil kvæde.
2.
Nej dette var dog ikke Ret,
hvis de dem ikke vender
med Gratulering meget net
og Tractementer sender.	7.
Fordi de blev saa snart bønhørt
og afskilt fra den Plage,
de haaber da, at de, som før,
igjen faar gode Dage.
3.
For at bevise ham Respect,
som deres Byfogd kaldes,
thi ellers var i vor Confect
af Pidsken En og Alle.	8.
Ulykke fly dog fra den By
hen ind i Byfogdens Kammer,
slaa ham ihjel til Liv og Sjæl,
til Fanden ham annammer.
4.
Den slemme Bæst og Rakkerhund,
som de bekom til Herre,
thi Fanden taler af hans Mund
ja end det, som er værre.	9.
Jeg kan dog ikke ret forstaa,
hvoraf han er oprunden,
den Asen, gid han og maa gaa
til Helvedes Afgrunden.
5.
Jeg ser endnu, han kom endda
herhid fra sine Venner,
men Fanden før ham vist herfra
i Helvede ham brænder.	10.
Jeg ved, hans dydig Kjæreste
hun „krevel“ er og lammer,
jeg tror, det er paa Benene,
gid Fanden slaar dem sammen
6.
Kan det nu ske, som vist jeg tror,
faar Borgeren stor Glæde,	11.
Saa faar de noget hver især,
saasom de selv fortjener,
ja efter sine Gjæringer
skal saadant Svin belønnes.

Fra Lemvig-Aarene skrive sig Badens ældste videnskabelige Arbejder. 1792 udgav han „Tabel af Oldtidens Agt for Tingene ved Gejstlighedens og Adelens Indflydelse som Aarsag til den Fritagelse fra personlig Møde ved Retten som Vidner, Kristian den Femtes Danske Lovs 1 B. 13 K. 4 Art. giver de Fornemme“, en Studie, der vandt Bifald for dens historiske Indholds Vedkommende hos en Recensent i „Efterretninger om lærde Sager“, medens Tidsskriftet *Iris* — hvor Digteren og Lægen Tode først havde givet Skriftet den korte og fyndige Karakter: over min Horizont — i en uendelig ordrig Anmeldelse af „en Skriver i Sjælland“ havde meget at indvende mod det. Forfatteren gav en skarp Replik, hvori han titulerer Anmelderen „Hs. Velærværdighed“ og altsaa maa have vidst, at der under Skrivers-Masken skjulte sig en Præst.

Aaret efter, 31. December 1793, erhvervede Baden den juridiske Doctorgrad, efter til det juridiske Facultet i Kiel at have indleveret dette lille Skrift og en ret omfangsrig Afhandling paa Latin om Forskjellen imellem Romerrettens og dansktydsk Rets Lære om Formynderskab og Værgemaal, trykt i Kiel 1794. Disputatsen indledes med en lang Dedication i Lapidarstil til A. P. Bernstorff og Cancellipræsident C. Brandt.

Hans litteraire Arbejder fandt en Velynder i hans kundskabsrige Stiftamtmand, Hellfried, den Mand, siger Baden, jeg skylder mit Livs største Glæde, fordi han opmuntrede mig til Vedblivelse paa Videnskabernes Bane. Ogsaa som Embedsmand vandt han fortjent Paaskjønnelse hos Hellfried, der udtaler, at Baden „i alle sine Embedsforretninger stedse har udvist en fortrinlig Nidkjerhed, at han endog paa en rosværdig Maade stræber efter at bringe alle Ting i Lemvig udi god Orden og Skik, som ved den afdøde Byfoged Bræmers Forsømmelighed vare geraadet i stor Forfald og ikke uden særdeles Iver og Flid hos Efterfølgerne kunne hidstilles.“

I Lemvig fødtes Baden (3. August 1791) en Datter, der opkaldtes efter sine Bedstemødre *Barbara Charlotte*; en Søn, *Jacob*, der fødtes ved Juletid 1792, havde han den Sorg at miste

et Par Maaneder efter derved, at han blev ligget ihjel af Barne-pigen.

I Aaret 1794 aabnede sig Udsigt for Baden til at komme tilbage til Nakskov, idet Borgmester og Byfoged Walther, der tillige var Herredsfoged i Laalands Sønder Herred, søgte Afsked fra sine Embeder, hvis Indkomster ansloges til 372 Rd., hvoraf dog Walther skulde pensioneres med 60 Rd. I sin Ansøgning om disse Tjenester (Lemvig 12. Febr. 1794) anfører Baden, at han har anvendt sin Fritid til at udvide sin Kundskab i det juridiske Studium. Af 23 Ansøgere indstillede Cancelliet ham øverst, og 9. Maj fik han sin Ud nævnelse. I pecuniair Henseende avancerede han altsaa fra 250 Rd. til 312 Rd. aarlig, hvoraf en ikke for talrig Familie nogenlunde kunde leve; i Nakskov kostede f. Ex. i Juli 1797 1 Pd. Kjød 4 à 5 Sk., 1 Pd. Smør 8 à 9 Sk.

For en energisk Mand var der som Styrer af en Kjøbstad-commune nok at tage vare paa, og enkelte af de Forslag til Forbedring i Nakskovs communale Indretninger, som Baden 1796 fremsatte i et lille Skrift om Nakskovs nuværende Forfatning, lykkedes det ham at gennemføre, saaledes Fjordens Opmudring, der lededes af den fortjente Admiral Poul Løvenørn, der i flere Dage var Badens Gjæst, medens han ordnede dette Arbejdes Udførelse. Mellem den Badenske Familie og Løvenørn har der vistnok forud været Bekjendtskab, idet han var Familien Elers' Repræsentant ved Besættelsen af Pladser paa Collegium Eler-sianum, medens Professor Jacob Baden repræsenterede Fru Elers' Slægt. — Ogsaa i Postgangen mellem Nakskov og Kjøbenhavn lykkedes det ham ved Henvendelse til Autoriteterne at faa iværksat en og anden Forbedring.

Som Herredsfoged var han 1798 saa heldig at komme paa Spor efter en Bande paa henved 100 Bønderkarle og Husmænd, især fra Sognene Gloslunde, Dannemare og Tillitse, som i en halv Snes Aar havde drevet deres Uvæsen med omfattende Tyverier, især paa Markederne. De 47 arresterede han, Resten fik Lov at gaa paa fri Fod mod Caution, indtil han efter mere end 3 Maaneders Forhør, der næsten tog al hans Tid, fik Banden dømt. Sagen var saa vidtløftig, at Amtmanden

skaffe ham en Medcommissarius; men han mente, at „saadanne Inquisitioner udføres heldigst af Een, naar han kun hjemme arbejder lige saa trolig som i Retten.“

I Badens ovennævnte Skrift om Nakskov forekommer denne Yttring: „Enhver, der kjender noget til Provindserne, vil tilstaa mig det fornedrende, krybende, aristocratiske og tvungne, som altfor ofte stikker frem i vor Omgang med de Store eller her paa Landet saakaldte Herskaber, hvor alt skal lugte af Underdanighed og Naade, alt maales efter Rangforordningen og Pante-protocollen, og Conversationen derfor for den sig føende er hel ubehagelig.“ Der er heri utvivlsomt en Snert til hans Stiftamtmand, Baron Frederik Carl Krag-Juel-Vind, der som Besidder af Baroniet Juellinge, en Mils Vej fra Nakskov, selv hørte til „Herskerne“ og vistnok var meget forskjellig fra Hellfried, som Baden bittert savnede. De sympathiserede i det Hele ikke. Det tiltalte ikke Stiftamtmanden, at Baden i Embedsbreve brugte et noget friere Sprog, end man den Gang var vant til, og f. Ex. ikke undertegnede sig „underdanigst“, som ellers var almindeligt. Det skulde heller ikke gjøre Forholdet bedre, naar en Ven af Baden, en Grev Sponneck, var upractisk nok til at fortælle ham, at Stiftamtmanden havde omtalt ham ufordelagtigt i et Selskab, hvor alle de Sessionsdeputerede vare tilstede. Heldigvis for Baden havde han ikke meget med de mange andre store Herskaber paa Laaland at bestille, da disse for største Delen havde deres egne Retsbetjente, Birkedommerne. Der var ikke mindre end 12 Birker paa Øen, saa det var ikke underligt, at han med sine for hin Tid frisindede Anskuelse fik Øjet aabnet for de mange Urimeligheder og Uregelmæssigheder, som Godsejernes Jurisdiction medførte og om hvilke han i stærke Udtryk udtaler sig i Noterne til den Oversættelse af Tacitus' Germania, han tilegnede sin Fader paa dennes 60 Aars Fødselsdag 1795.

Nød han imidlertid Fred fra denne Kant, havde han til Gjengjæld Rivninger nok med andre Embedsmænd i selve Nakskov. „Skulde jeg sige noget om Nakskov, der just ikke i lige høj Grad gjælder om alle de andre vore Kjøbstæder, skriver han 1796, da blev det, at Nakskovs By udmærker sig ved Lyst til

Processer og Stridighed, saavel mellem Magistrat og Borgerskab, som mellem Embedsmændene indbyrdes og Borgerne indbyrdes“, og efter den Skildring, Rector Johannes Boye, den bekjendte Forfatter af „Statens Ven“ i et Brev 1798 giver af Tilstandene i Byen, har den været et sandt Uforligelighedens Hjem: „hvad Cabaler, Fadaiser og Uartigheder her gaa i Svang i Nakskov, kan et Brev fast ikke rumme. Jeg lever desaaarsag i Nakskov, som om jeg ikke var i Nakskov. Hvo vil tage Del i saadanne kleinstädtische Factioner? Men selve denne Levemaade behager Herrerne ikke.“ Disse misfornøjede Ytringer vare fremkaldte ved en Erklæring, som Latinskolens Inspecteurer, Sognepræst og Magistrat, havde afgivet over et Andragende til Cancelliet fra Boye om Lettelse i sine Kaar. Han ansaa Baden for at være Forfatter til Erklæringen, der gik ham imod, og mente, at den Gunst, adskillige Mæcenater, ogsaa Biskop Tønne Bloch, havde vist ham (Boye), opvakte hos Baden og „flere Smaasjæle“ mere og mere Avind. „Og denne Avind har under Venskabs Maske affattet Erklæringen, der indeholder mere, end strax falder i Øjnene.“ Om Boyes Dom er berettiget, tør jeg ikke afgjøre. Baden har paa Tryk udtalt sig stærkt anerkjendende om Boye, med hvem han endnu i 1796 stod paa en saa venskabelig Fod, at de i Fællesskab gjorde en Rejse til Kjøbenhavn; lejlighedsvis ytrede han, at han for sin Del Intet skulde have imod at opgive den Inspection over Latinskolen, som ofte satte et forargeligt Uvenskab mellem Embedsmændene i Kjøbstæderne.

Ogsaa til den residerende Capellan, J. B. Obel, stod Baden til Tider i et uheldigt Forhold; forrige Sommer vare de Fjender, skriver Sognepræsten Borch 1800, „men siden formedelst fælles Interesse hede Venner“.

Værst var det dog, at Forholdet indenfor selve Magistraten var meget spændt; der var tre Raadmænd, af hvilke kun den ene, Amtsforvalter Poul Chr. Danchell, tog sig med Interesse af Communens Sager, og ham udelukkede Baden i lange Tider ganske fra Deltagelse i Magistratens Forretninger, da han ikke kunde enes med ham, især ikke i hvad der angik Byens Økonomi. Borgmesteren var saaledes factisk i sin Person Byens Magistrat.

Men om alle de Stridigheder, der have fyldt Sindene i en Ravnekrog paa knap 1700 Indbyggere for over 100 Aar siden, lader sig nu næppe meget oplyse. At Badens Stridbarhed og Lyst til Eneraadighed var Skyld i en hel Del af hans Gjenvendigheder; vil ikke kunne nægtes; ligesom i Lemvig har ogsaa i Nakskov hans Reformiver stødt paa megen Modstand.

Som Byfoged havde han et overmaade ubehageligt Tilfælde, der heldigvis hører til Sjeldenhederne, idet han var Gjenstand for et voldsomt Overfald, da han vilde anbringe en fængslet Jøde, Levin Joseph, som voldte ham tusinde Bryderier, ind i et andet Rum, hvorved han, trods Assistance af Vægterne med deres Morgenstjerner, blev saa ilde tilredt, at han i flere Dage maatte holde sig inde. For Jøden blev det en dyr Spads, idet Højesteret 1799 dømte ham til at arbejde i Jern i Kjøbenhavns Fæstning i to Aar foruden til at udrede betydelige Omkostninger.

Allerede som Foged i Laalands Nørre Herred havde Baden 1789 søgt om tillige at blive Vice-Landsdommer ved Laaland-Falsters Landsting; men, da der paa den Tid alt var en saadan, vilde Cancelliet ikke forestille hans Ansøgning. I 1791 søgte han Sæde i Nørre Jyllands Landsting, men Cancelliet resolverede: udsættes, indtil Vacancen sker, da han med Andre kan melde sig, og en ny Ansøgning frugtede trods Hellfrieds varme Anbefaling Intet. Nu blev 1794 Landsdommer ved Laaland-Falsters Landsting von Bracht Borgmester i Aalborg, hvorved Vice-Landsdommer Tøttrup rykkede op til virkelig og eneste Landsdommer. Baden, der havde den for Overdommere nødvendige Betingelse at være juridisk Candidat med laud., medens de fleste Underdommere den Gang vare ustuderede, gjentog da sin Ansøgning om Ansættelse ved Landstinget, og Cancelliet, som anførte, at det ofte kunde indtræffe, at den virkelige Landsdommer enten formedelst Familieforbindelser eller af andre Aarsager ikke kunde beklæde Retten — hvorfor der næsten bestandig havde været i det mindste een Vice-Landsdommer ved Landstinget — fandt saa meget mere Grund til at forelægge Kongen denne Ansøgning, „som Supplicanten, der i en Del Aar med

fordelagtigt Vidnesbyrd har forestaaet forskellige Underdommer-embeder, har de Egenskaber, som udfordres til et Overdommer-embede, og er desuden bekjendt som en Mand af gode Kundskaber.“ Den 23. Januar 1795 udnævntes Baden til, ved Siden af sine andre Embeder, at være Vice-Landsdommer samt efter Tour og Senium virkelig Landsdommers Embede og Løn at tiltræde, med Forpligtelse til at indfinde sig paa Landstinget, hver Gang Retten holdes og deltage i alle der forefaldende Arbejder. Fra nu af kaldes han Vice-Landsdommer, senere, ogsaa officielt, Landsdommer, og ved sin Død 1840 var han vistnok den sidste, der bar denne gamle Titulatur, der nu har Udsigt til paany at komme til Værdighed.

Haabet og Ønsket om ad denne Vej at naa en højere og mere videnskabelig Stilling, der frembød større Tilfredsstillelse end en Underdommers med mange heterogene Hverv bebyrdede Embede, var det, der lokkede Baden til Landstinget. Lønnen skulde ikke friste; thi den var ingen. Selv den virkelige Landsdommer kunde med Sportler ikke gjøre Regning paa mere end 300 Rd. om Aaret. Begge Landsdommerne havde samme Forretninger og Forpligtelser; hver Maanedsdag skulde de møde i Maribo og holde Ret, hvilket kunde trække ud i fleve Dage. Da Retten sattes om Morgenen, maatte Landsdommeren fra Nakskov Dagen forud eller om Natten gjøre den halvferde Mil lange Rejse, der med Tidens Befordringsmidler kunde være trættende og langvarig nok, selv om man som Baden havde sin Peder Paars med til Forlystelse. Der var Steder, hvor Landstingsrejserne vare forbundne med alskens Adspredelser; Baller, Concerter og Selskaber, undertiden oplivede ved lidt Basset eller Pharao, afholdtes de Aftener, de Herrer Landsdommere tilbragte i Byen, og dette beskjæftigede lettelig mere Landsdommerne end den egentlige Hensigt, hvori de samledes. I Stedet for at vænnes til Forretninger fik man Smag paa Selskab, saa det ene Landsting var knap forbi, før det næste begyndte. Saa galt var det uu vel ikke i Maribo; men at det for en Mand, der var Borgmester, By- og Herredsfoged i een By, kunde blive temmelig

overvældende at passe en Overdommers Embede i en anden, er sikkert nok. Baden havde tidligere taget Ordet for Landstingenes Afskaffelse, og nu, da han kom dem paa nærmeste Hold, gjorde han i endnu stærkere Udtryk opmærksom paa deres uheldige Sider i Fortalen til „Lollands og Falsters Landstings-Journal“ for 1796, som han tilegnede Danske Cancelli. Alene dette, at af det lille Omraade (Laaland, Falster, Fejø, Fæmø og Askø), som svarede under Landstinget i Maribo, vare ifølge „vore Grevers og Friherrer's besynderlige Privilegier“ omtr. 3000 Td. Hartkorn undtagne, idet de allerfleste Sager paaankedes fra Birke-tingene til Højesteret, viste, at Landstinget kunde undværes, da en kongelig Retsbetjents Dom lige saa fuldt maatte kunne taale denne umiddelbare Appel. Han paaviser det urimelige i, at en Overret som den i Maribo kun bestod af to Medlemmer eller, i den enes Forfald, endog kun af et Medlem, der stundum skal bedømme hundrede Underdommeres Retshandlinger, hvoriblandt dog vel kunde findes mangen Underdommer — især naar disse ikke tages af Kudske- og Tjenerclassen — der turde maale sig med sin Overdommer. Der bør derfor ansættes flere Dommere ved hvert Landsting; men da Penge til deres Lønning ikke høves, overdrager man Underdommere det brødløse Embede som Vice-Landsdommere, hvorved det mærkelige Tilfælde indtræder, at den, der det ene Øjeblik beklæder Retten som Overdommer, skal i næste Øjeblik træde af og paatage sig en Underdommers Skikkelse, og Landsdommerne, der ellers ere *pares*, blive herved hinanden paa en vis Maade subordinerede, hvilket er uheldigt, Baden mener, at disse Domstole helt kunde undværes. Som bekjendt ophævedes Landstingene 1805 og afløstes som Domstole af Overretterne, medens deres Functioner med Hensyn til Tinglæsning m. v. henlagdes til de locale Retsbetjente. —

I Nakskov forøgedes Badens Familie med en Søn *Jacob Christian* (født 5. Marts 1795); en anden Søn, *Torkel*, født 1796, døde spæd. Hans Husstand var altsaa ikke stor, saa meget mere som hans i Lemvig fødte Datter Charlotte, et meget smukt og livligt Barn, tilbragte lang Tid ad Gangen i Kjøbenhavn hos

sine Bedsteforældre, hvis Yndling hun var¹⁾. Naar hun skulde hjem igjen, lod hendes Fader Natvægteren hente hende.

Det ovenfor omtalte uheldige Forhold, hvori han var kommet til flere af Embedsmændene i Nakskov, gjorde ham efter nogle Aars Forløb Opholdet her saa utaaleligt, at han fandt det rettest at søge andet Embede, hvorved han tillige haabede at opnaa et mere indbringende.

Da Herredsfogden i Vinding, Bjerger og Aasum Herreder i Fyen, Ivar Ivarsen, i Slutningen af 1799 søgte sin Afsked, meldte Baden sig som Ansøger til hans Embede. Præsident i Danske Cancelli var den Gang den fortræffelige Frederik Moltke, en Mand, som Baden senere har erkjendt at skyldte meget. Moltke havde været Johannes Ewalds Ven; maaske have Brødrene Baden som Dreng gjort hans Bekjendtskab hos Digteren og vakt hans Interesse; thi ogsaa den yngre Broder, Torkel Baden, havde en Talsmand i Moltke, der 1804 gjorde sit yderste for at faa ham ansat som Jacob Badens Eftermand ved Universitetet. Samtidig

¹⁾ Denne min Bedstemoder mindedes i sin høje Alderdom — hun døde 1873 i det Harboeske Fruekloster i København som Enke efter Major Fistaine — med Taknemmelighed og Glæde sine Barndomsophold hos Professor Jacob Badens, der boede i Professorresidentsen paa Hjørnet af Kannikestræde og Fiolstræde, hvor nu Metropolitanskolen ligger. Især omtalte hun sin Bedstefader med stor Kjærlighed. Da han omtr. 1795 blev malet af C. A. Lorentzen, lod han som Pendant male sin fireaarige Sønnedatter. Jacob Baden er paa sit Portrait fremstillet klappende sin store Jagthund Perdrix, hvoraf man dog ikke maa slutte, at han var Jæger; han havde næppe nogensinde løst et Skud. Men Hunden var ham overmaade kjær, hvad Studenterne vidste at benytte sig af, idet de for at insinuere sig hos Professoren caresserede Hunden. Lahdes Stik af Baden omtalte min Bedstemoder især som fortrinligt lignende. Efter Bedstefaderens Død 1804 fortsattes de lange Besøg hos hans Enke, der nogle Sommere laa paa Landet ved Christiansdal og om Vinteren, i det mindste i sine senere Aar, boede i Peder Hvidtfeldts Stræde. Hun kom saaledes som ung Pige til at overvære Bombardementet 1807, under hvilket de søgte Ly hos nogle Venner, Professor F. L. Bangs (Lægen O. L. Bangs Forældre); hun mindedes, hvorledes Skrækken havde betaget en lille Dreng, hun lod ride Ranke; i hver Haand holdt han et Æble, og idelig stødte disse Æbler sammen. Efter Capitulationen fik Fru Baden Besøg af en Slægtning, en Brockdorff, der var Officier i engelsk Tjeneste; da min Bedstemoder ufor-sigtigt viste sig paa Gaden med ham, vare de nær blevne stenede af den forbitrede Pøbel.

med sin Ansøgning til Kongen sendte Baden følgende Privathrev til Cancellipræsidenten:

Deres Højvelbaarenhed!

De Ubehageligheder, som paa dette Sted ere mødte mig, have saa meget mere foranlediget hos mig det Ønske at kunne blive herfra forflyttet, som jeg ikke uden Grund kan frygte, at disse Fortrædeligheder kunne have nogen uheldig Indflydelse paa mine Embeders Førelse i Fremtiden. Jeg vover derfor underdanigst at henvende mig herom til Deres Højvelbaarenhed, overbevist om, at Deres Hvlbhd. vil finde dette Ønske lige saa grundet, som det er overensstemmende med Ds. Hvlbhd. retsindige og ædle Hensigter at vaage over Hans Majestæts Embeders rigtige Forvaltning og bortrydde de Hindringer, som derfor maatte lægges i Vejen. Ved at ytre for Ds. Hvlbhd. dette Ønske overlader jeg det til Hs. Maj. Kongens Naade og til Ds. Hvlbhd. Ædelmodighed at bestemme, hvilken anden Post igjen maatte forundes mig; thi jeg fortrøster mig lige meget til begge, at jeg ved min Forflytning vil erholde nogenledes Oprejsning for, hvad jeg med mine nærværende Embeder opgiver. Jeg udbeder mig ikkuns underdanigst Tilladelse at anmærke, at jeg paa 7de Aar har beklædet de Embeder, som allernaadigst have været mig betroede her i Nakskov, og nu paa 6te Aar forrettet uden Betaling Tjenesten som Vice-Landsdommer, for hvilken jeg ved Forflyttelse taber alle Udsigter til Belønning. I Betragtning heraf og da mine hidtil hafte Indkomster sandelig ikke kunne have sat mig i nogen lykkelig økonomisk Forfatning, og en kostbar Flytning med Familie nødvendig igjen vil paadrage mig Bekostninger, tør jeg underdanigst haabe, at den Post, som Hs. Maj. vil allernaadigst forunde mig, vil blive af den Beskaffenhed, at jeg utrængende og anstændig kan leve deraf med min Familie, og ikke give mig Aarsag i Tiden til at beklage, at jeg maatte have ombyttet Bryderier og Fortrædeligheder med Trang og Sorg for det nødvendige.

Nakskov d. 6. Febr. 1800.

Underdanigst

Gustav Ludvig Baden.

Denne Henvendelse blev ikke uden Virkning; Cancelliet indstillede Baden til Embedet og udtaler i sin Indstilling, at det „er overbevist om, at Dr. Baden ikke der, hvor han er, vil kunne virke med Nytte“, men mener, „at han snarere paa et andet Sted vilde stifte Gavn“. Den 4. April 1800 paafulgte den kongl. Resolution, hvorved Ivarsen afskedigedes og Baden beskikkedes til hans Eftermand mod at svare ham aarlig 200 Rd. i Pension.

Denne Pensioneringsbestemmelse gjorde et føleligt Skaar i Badens Indtægter og skulde ogsaa senere volde ham en Del Fortrød. Ellers kunde Embedet siges at høre til de bedre, da det var anslaaet til omtr. 700 Rd. aarlig efter følgende af Ivarsen indsendte Opgjørelse, hvori dog en eller anden Regnefejl er indløben:

Bjerge-Aasum Herreder:

Dommerkorn af Gaardmændene 49 Td. Byg à 2 Rd.	98 Rd.	„	Sk.
af Husene	11	—	82
Andre Accidentser	200	—	„

Vinding Herred:

Dommerkorn af Gaardmændene 50 Td. 7 Fk. Byg à 2 Rd.	102	—	„	-
af Husene . . . ,	11	—	69	-
4 Td. Havre anslaaet til 8 $\frac{1}{2}$ Td.	5	—	32	-
Andre Accidentser	150	—	„	-
For Bopæl	30	—	„	-

698 Rd. 93 Sk.

Hertil knytter Amtmanden over Svendborg Amt, den tidligere Diplomat P. C. Schumacher, følgende Bemærkninger, der have ikke ringe Interesse med Hensyn til Bedømmelsen af uformuende Embedsmænds trange Kaar for et Aarhundrede siden:

Er altsaa denne Angivelse af Herredsfogdens Embedsindkomster, som jeg bør formode, rigtig, saa har Rygtet meget overdreven dem, da man i Almindelighed har troet, at dette Herredsfoged-Embed *indbragte det dobbelte mod Amtmands Embedet over Svendborg Amt, følgelig imellem 15 og 1600 Rd.* om Aaret. At Skifterne for Aasum og Bjerge Herreder ikke have indbragt mer end 20 Rd. om Aaret, har jeg al Grund til at tro, da, saa lucrativ som Skifteforvaltningen end maa være i de Districter, hvor der ere mange Ejendomme, saa lidet indbringer den, hvor Districterne bestaa af Hovedgaarde. *Jeg, som har Skifteforvaltningen af Svendborg Amt, har i de 11 Aar at jeg er Amtmand sjelden haft 150 Rd. aarlig af Skifter*, hvorved det meste indkommer af Recognitioner, da egentlig Skifte-Salarium, et eneste Aar undtagen, fast aldrig har indbragt 50 Rd. om Aaret¹⁾ Naar altsaa Herredsfoged Ivarsens Embede kun indbringer 700 Rd. om Aaret, saa, i

¹⁾ Da Amtmand Schumacher efter eget Ønske afgav den ham tilkommende Skifteforvaltning til vedkommende Retsbetjente, tillagdes der ham ved Kgl. Resol. 30. Marts 1803 et aarligt Tillæg af 300 Rd.

hvor billig hans Ønske end maatte findes om en aarlig Pension af 200 Rd., indser jeg sandelig ikke, hvor denne Pension skal komme fra. *Min egen Erfaring beviser mig, hvor yderst sparsom den Embedsmand maa indrette sig, som vil beoagte en udvortes Anstændighed i Levemaade for at komme ud her i Provinsen med 7 til 800 Rd. om Aaret.* Jeg selv tør opfordre hele Amtet, som nu i saa mange Aar kjender mig, til at bevidne, at jeg lever med den yderst mulige Tarvelighed og Sparsomhed, holder ingen Livré-Tjener, udgiver i Aar og Dag ikke en eneste Skilling til Forlystelse eller Tidsfordriv (nogle faa Penge, jeg kan anvende paa nødvendige Bøger, undtagen), arbejder selv i Forretninger fra den tidligste Morgen indtil den sildeste Nat, i hvor meget jeg end føler, at min Sundhed herved svækkes, hvorved da mit Contoir ikke koster mig, hvad det vilde koste enhver Anden, som selv arbejdede mindre, *og dog kan jeg hellig bevidne, at jeg aldrig noget Aar er kommet ud med mine 7 à 800 Rd. sig beløbende Embeds-Indkomster, men har i de 11 Aar, at jeg er Amtmand, set mig nødsaget til at tilsætte den største Del af den liden Formue, som jeg i den lykkeligere Lage af mit Liv i Hs. Majestæts Tjeneste i Marocco og Petersborg ved Orden og Sparsomhed havde lagt mig til Bedste til nogen Understøttelse for mig, om det skulde være Guds Villie, at jeg skulde opnaa slig Alder, at jeg saa mig ud af Stand til at forrette mine Embeds Pligter.* At det ædeltænkende høje Collegium selv naadigst har indset Umuligheden af, at en anstændig Embedsmand, endog med den yderste Sparsomhed, kunde komme ud her i Provinsen med ringere end 800 Rd. om Aaret, *bemærker jeg endog af Udtrykkene i Rescriptet af 20. Martii 1799, hvori Rectoren i Odense Heiberg til de allerede havende 600 Rd. tillægges 200 Rd. aarlig, og endda har han formodentlig frit Hus, som hverken Herredsfogden eller jeg har.* Hvorledes altsaa en Herredsfoged, som ved at afgive 200 Rd. om Aaret, blot beholdt 500 Rd. tilbage, skulde kunne komme anstændig ud, begriber jeg ikke. *En simpel Brændevinsbrænder i de smaa Kjøbstæder fortjener vist mer, og iblandt hele Amtets Gejstlighed maatte der vist ikke være en eneste, som jo blot af sin Præstegaards Aving har lige saa stor Indtægt.* Vel er der ingen Tvivl om, at jo Herredsfogden per fas et nefas kunde udbringe det dobbelte af, hvad Herredsfoged Ivarsen har givet, men Gud hjælpe den Stat, som ved Embedsmændenes Salarium maa gjøre Regning paa, hvad de samvittighedsløs og med Uretfærdighed kan trække fra deres Medborgere. Nød kunde imidlertid heller ikke tvinge Herredsfoged Ivarsen til at gjøre sig sit Embede nyttigt paa en utilladelig Maade, da han er en rig Mand, som efter Rygtet skal besidde frit den skjønne Gaard Biskepstorp, hvorpaa han bor og hvortil hører flere hoverigjørende Bønder.“

Schumacher foreslog derfor en Omlægning af Justitsembederne; men dertil blev intet Hensyn taget.

Det var en usædvanlig vidtløftig Jurisdiction, Baden nu kom til at bestyre. Dens Folkemængde ansloges til henimod 16000 Mennesker paa omtr. 11 Qvadratnil. Derved, at Vinding Herred hørte under Svendborg Amt, de to andre Herreder under Odense Amt, forøgedes Herredsfogdens Arbejde stærkt, idet mangfoldige Expeditioner maatte udfærdiges in duplo. Forretningerne, men rigtignok ogsaa Indtægterne, voxede i Badens Tid som Følge af, at Bøndergodset netop i denne Periode efter en stor Maalestok solgtes af Herremændene og derved gik fra disses og de private Birkers Jurisdiction ind under Herredsfogdens. Baden tog Bopæl i Nyborg, hvor ogsaa Herredsskriveren, der tillige var Byskriver i Nyborg, boede, altsaa i en Udkant af Jurisdictionen, saa at Mange maatte rejse fire Mile for at tale med deres Øvrighed. Arresthus havde Herrederne ikke; Arrestanterne fra Bjerge og Aasum Herreder indsattes i Odense Arresthus, de fra Vinding Herred i Nyborg, hvilket gav Anledning til mange Inconvenientser. Og Tinghuset var næsten det uheldigste eller rettere der var: slet intet. Tinget holdtes fra gammel Tid i det nogenlunde centralt beliggende Røjrup i Rønninge Sogn, hvorhen Herredsfogden og Skriveren hver Løverdags maatte kjøre den to Mile lange Vej fra Nyborg. Her plejedes Retten i et Ejeren af Rønninge-Søgaard tilhørende Husmandshus; en eneste lille lav Stue med fugtige Lervægge og Lergulv, fire smaa utætte Vinduer, der gave et yderst sparsomt Lys, og i enhver Henseende saa uhyggelig som tænkeligt var Alt, hvad Retten havde at disponere over, og Enhver kan forestille sig, hvorledes Opholdet maatte blive efter nogle Timers Forløb i et saadant Rum, opfyldt af Bønder i vaade, dampende Vadmelsklæder; selv en mindre cholerisk Dommer end Baden vilde under saadanne Omgivelser kunne være udsat for at komme ud af Ligevægt. Det hjalp ikke, at han 1801 søgte at faa Tinget flyttet til Nyborg — det blev, hvor det var — heller ikke, at han 1805 søgte om at faa opført et Tinghus; først Aaret efter lykkedes det at faa Tingstuen underkastet en højst fornøden Reparation, idet den forsynedes

med Brædegulv og nye Vinduer, der kunde holde Blæsten ude og give Lyset rigeligere Indpas.

Den afgaaede Herredsfoged, Ivar Ivarsen, der havde siddet i Embedet siden 1777, beholdt, uagtet han var en meget velstaaende Mand, den lille Bestilling som Birkedommer i Ulriksholm og Østergaard Birk i Bjerger Herred, hvilket maatte være ret ubekvemt, da Tingstedet paa Ulriksholm var et Par Mile fra hans Hjem paa Biskopstorp i Skjellerup Sogn. Efter hans eget forunderlige Ønske beskikkede Amtmand Schumacher ham til Sognefoged i Skjellerup. Da Manden var gammel og skrøbelig, saa det sagdes, at han aldrig kom ud af sin Gaard og sjeldent af sin Stue, siger det sig selv, at Bestillingerne bleve ikke synderlig vel betjente, hvad enten han saa i sit Sted sendte en gammel Svoger, Otto Bus, der havde sit Tilhold paa Biskopstorp, eller han nøjedes med at delegere sin Avlskarl. I Aaret 1805 opgav han dog omsider Birkedommertjenesten, men som Sognefoged vilde han endelig vedblive og fungerede da ogsaa til sin Død i September 1806. Mellem ham og hans Efterfølger havde Forholdet været ganske venskabeligt. Da Madame Ivarsen altid var sengeliggende, var der næppe Tale om nogen Omgang, men hun sendte Fru Baden Ænder, Kalkuner og deslige. Hvad der kunde kølne det gode Forhold var, at Baden havde grumme vanskeligt ved at svare sin Formandspension. Da Ivarsen døde, maatte Enken procedere om resterende 600 Rd., som Baden i sin ubeskrivelige Uvidenhed om sine egne Pengesager troede i alt Fald for Størstedelen at have betalt. Da han ikke kunde præstere Qvittering for Beløbet, maatte han finde sig i ved Odense Bytingsret 14. Marts 1808 at blive tildømt at betale Pengene med Renter — en trykkende Sum for en uformuende Embedsmand at udrede paa eet Bræt.

Ved Ivarsens Opgivelse af Ulriksholm—Østergaard Birkedommertjeneste søgte Baden naturligvis denne. I sin Ansøgning, Nyborg 8. Maj 1805, skriver han:

„Da dette Birk ligger i Bjerger Herred, saa er det jeg allerunderdanigst anholder om denne Birkedommertjeneste, ifald samme skal besættes og ikke indgaa under Herredets Jurisdiction. Thi af Ulriks-

holm og Østergaard Birk er nu næppe over 300 Td. Hartkorn tilbage, da Resten er solgt af Godsejerne til selve Bønderne, der som Selvejere altsaa nu gaa ind under den mig allernaadigst anfortroede Jurisdiction, og da daglig fra Ulriksholm og Østergaard sælges af Bøndergodset, saa bliver Birket derved daglig endnu mindre. Det kan derfor næppe betale sig for dette lille Birk at holde en egen Dommer; men skulde imidlertid Birkeejerne dog ønske sig det, saa tør jeg saa meget mere allerunderd. vente ved sammes Besættelse at komme i allern. Betragtning, som Tjenesten ikke er saaledes, at en Mand alene af den kan leve, da vel næppe Rejsen til Tinget vil mangf. et Aar kunne betales med Embedets Indkomster. Ved at forene dette Birk med Herredets Jurisdiction eller dog ved under een Embedsmand at samle Jurisdictionen i Birket og Herredet hæves tillige og den Ulejlighed, som nu er forbunden med den blandede Jurisdiction, der finder Sted i Sognene Kjølstrup, Agedrup og Munkebo, hvor een Gaard ligger under Herredet, en anden under Birket. Endelig tør jeg og som Bevæggrund for min Ansøgning allerunderd. anføre, at jeg nu paa 6te Aar til min Formand i Herredsfogedembedet betaler aarlig 200 Rd., hvorfor, om af Birkedommertjenesten ved Ulriksholm og Østergaard noget kan blive tilovers, det overskydende da dog vilde blive nogen Godtgjørelse for mig.“

Tjenesten skulde egentlig besættes af Ejeren af Østergaard, J. Schmidt; men da han var upriviligeret og Ulriksholms Ejer to Gange have kaldet Birkedommer, tilkom Besættelsesretten Kongen. Om at ophæve Birket, som havde været det naturligste, var der ikke Tale, da ingen af Godsejerne ønskede det. Hvad Indtægterne angaar, kunde det classificeres med, hvad Amtmand Schumacher kaldte „de mangfoldige usle Birkedommer- og Birkeskriver-Embeder, som blot ere Sultebrød, da flere har mindre i lovlige Indkomster end en simpel Avlskarl.“ I Penge opgaves de af den forhen constituerede Birkedommer, Sagfører Friis saaledes:

Fra Ulriksholm Hovedgaard	20 Rd.	„	Ƴ	„	Sk.
Fra Østergaard do.	10	—	„	—	—
Af Østergaards 45 Gaardmænd Ostepenge .	1	—	5	—	4 —
Af et Boelsted, en Skipper og 91 Husmænd	4	—	2	—	4 —
Af de faa Beboere, som Birket har i Ullerslev By, formedelst deres lange Frastand, Stokkemands- og Oste-Penge	1	—	„	—	„ —

Endvidere i Korn af Birkets Gaardbeboere 13 Td. 5 Sk. Byg. Paa Grund af Godsets Bortsalg formentes der af hele den opgivne Indtægt at maatte fraregnes to Trediedele — saa Udbyttet blev overmaade tarveligt. Men Arbejdet svarede nogenlunde dertil; „Sagerne ved dette Birk — skriver Friis — ere Gud være lovet faa, altsaa dér ingen Indkomster. Skifter gives der naturligt ingen. Lærings-Documenter nu næsten ingen. Auctioner vel store og gode, som dog ej forrettes af Birkedommeren, men vedkommende Herredsfoged tilegner sig.“

Bestillingen søgtes tillige af Byfoged Bluhme i Kjerteminde; men paa Grund af Birkets Beliggenhed i Badens Jurisdiction og for at lette ham Pensionsbyrden, indstillede Cancelliet ham, og 18. Oct. 1805 fik han Udnævnelser.

Ved denne Forøgelse af sin Embedsvirksomhed kom Baden i nærmere Forbindelse med Ejeren af Ulriksholm, Kammerherre Poul Rosenørn, en ualmindelig afholdt Godsejer, opfyldt af Rousseauske Ideer, hvilket i Praxis havde den for hans Fæstere saare behagelige Følge, at han solgte dem Gaardene for Spotpris. Baden kalder ham „en af Jurisdictionens oplyste Godsejere“, hvilket han ikke vilde kalde de Godsejere, han ikke kunde enes med. Det var under et Besøg paa Ulriksholm, Baden havde det ubehagelige Tilfælde, at en Del Æg, Smør og anden Proviant, som han havde paalagt Sognefogden, Niels Frederiksen i Kjertinge at skaffe sig, blev efter endt Udskrivning afleveret i Kjøkkenet paa en saadan Maade, at Frøken Wickede, der var en Slags Selskabsdame hos Rosenørn i hans Enkemandstand, antog det for en Foræring til Herskabet. Da nu Landsdommeren skal kjøre hjem; spørger han Kudsken, om han har i Vognen, hvad Sognefogden skulde skaffe; Kudsken svarer nej, Baden bliver vred og forlanger strax Sagen oplyst, hvorved da Frøken Wickede gaar til Bekjendelse om Sammenhængen og lader Sagerne udlevere. At Historien var til Morskab for hele Egnen, er naturligt. Den er et Exempel af mange paa, hvad en determineret Embedsmand den Gang kunde tillade sig.